

**Қазақстан Республикасының
Ұлттық Банкі Басқармасының
2002 жылғы 16 қарашадағы
№ 459 қаулысымен мақұлданған**

**ҰЛТТЫҚ БАНКТИҢ 2003-2005 ЖЫЛДАРҒА АРНАЛҒАН
АҚША-КРЕДИТ САЯСАТЫНЫҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ**

10 айдағы нәтижелер. Қарастырылып отырған кезеңде инфляция 4,1% болды және жылдық орташа деңгей 6 %-тен аспайды деп күтілуде, мұның өзі Ұлттық Банк пен Үкімет 2002 жылға айқындаған бағдарларға сәйкес келеді. Инфляция қарқынының бәсеңдеуі мен қаржы рыногындағы кірістіліктің төмендеуі ағымдағы жылда Ұлттық Банкке қайта қаржыландыру ставкасын 9%-тен 7,5%-ке дейін төмендетуге мүмкіндік береді деп күтілуде.

Ағымдағы жылда теңгенің айырбастау бағамы тұрақты күйінде қалды: жыл басынан бері теңгенің АҚШ долларына шаққанда құнсыздануы небәрі 2,3% болды және жыл аяғында биржалық айырбас бағамы 1 АҚШ доллары үшін 157,0 теңге деңгейінен аспайды деп күтілуде (құнсыздану бір жылда 4%-ке жуық).

Алдын ала бағалау бойынша 2002 жылғы 9 айда төлем балансының ағымдағы операциялар есепшоттарының тапшылығы 240 млн. долл. болды немесе ЖІӨ-нің 1,35%-не жуық болды.

Әлемдік тауар рыногындағы қолайлы жағдайлар мен Қазақстанның қаржы рыногындағы тұрақтылық шетел валютасы ұсынысының сұраныстан үнемі асып кетуін қамтамасыз етті. Бұл Ұлттық Банктің жалпы халықаралық резервтерін 10 ай ішінде 23%-ке 3086 млн. долл. дейін арттыруға мүмкіндік берді. Елдің халықаралық резервтері, жалпы алғанда, яғни Ұлттық Қорды қосқанда, 2002 жылғы 1 қарашада 4776 млн. долл. болды.

Экономикадағы ақша ұсынысы бірте-бірге ұлғаюда. 2002 жылғы 10 ай ішінде ақша базасы 9,7%-ке кеңейіп, 192 млрд теңге болды, ал ақша массасы 9 айда 16,6%-ке 671,7 млрд теңгеге дейін өсті.

2002 жылы мемлекеттік бағалы қағаздар құрылымының сапалық жақсару үрдісі жалғаса түсті. 2002 жылғы 1 қарашада айналыс мерзімі 1 жылдан асатын бағалы қағаздар үлесі 98,5% болды.

Қазақстанның қор рыногындағы жағдайдың жақсару үрдісінің жалғаса түсуі байқалады. Бағалы қағаздар рыногында 51 брокер-дилер, бағалы қағаздар ұстаушылардың тізілімін жүргізу жөніндегі 21 компания, 10 кастодиан, зейнетақы активтерін басқару жөніндегі 8 компания жұмыс істейді. Қазақстан қор биржасын (KASE) капиталдандыру кезең ішінде 35,9%-ке 362,1 млрд теңгеге дейін өсті. Ұйымдасқан рынокта бағалы қағаздармен мәмілелердің көлемі 2019,6 млрд теңгеге жетті, бұл 2001 жылғы барлық деңгейден 80%-ке артық.

2002 жылғы 1 қазандағы жағдай бойынша зейнетақы активтерінің жиынтық көлемі 243,5 млрд.теңге болды, оның 70,9%-і мемлекеттік емес жинақтаушы зейнетақы қорларына салынған.

Банктік секторда да сапалық жақсару болды. 2002 жылғы 1 қазанда Қазақстанда 38 банк жұмыс істеді. 9 айда банктердің жиынтық меншік капиталы жыл басынан бері 18,4%-ке 147,4 млрд.теңгеге өсті. Банктердегі резиденттердің депозиттері 19,2%-ке өсіп, 530,4 млрд теңгеге жетті (3,4 млрд. долл. астам). Халықтың (резидент еместерді қоса есептегенде) салымдарының көлемі 25,4%-ке 233,3 млрд.теңгеге дейін өсті (1,5 млрд.долл. астам).

Депозиттер құрылымы олардың мерзімділігі бойынша да, сол сияқты валюталардың түрлері бойынша да жақсара түсуде. Мысалы, мерзімдік депозиттердің үлес салмағы 68,6%-тен 70,2%-ке дейін өсті, ал резиденттер депозиттерінің жалпы көлеміндегі шетел валютасымен депозиттердің үлес салмағы 64,0%-тен 58,1%-ке дейін төмендеді.

Банктердің ресурстық базасының айтарлықтай өсуі экономиканың нақты секторына берілген кредиттер көлемінің қарқынды өсуіне жағдай жасады. Банктердің экономикаға кредиттерінің жалпы көлемі жыл басынан бері 20,2%-ке өсіп, 2002 жылғы қыркүйектің аяғында 588,7 млрд. теңге болды (3,8 млрд. долл. жуық).

Банктердің кредиттік портфелі құрылымында оң үрдіс байқалуда. Орта және ұзақ мерзімді кредиттердің үлес салмағы 50,8%-тен 56,6%-ке дейін ұлғайды, ұлттық валютадағы кредиттердің үлес салмағы 28,8%-тен 33,2%-ке дейін өсті. Сонымен қатар шағын кәсіпкерлікке кредиттер 20,1%-ке ұлғайды және экономикаға кредиттердің жалпы көлемінің 24,9%-і болды.

Осылайша, қазіргі кезеңде қаржылық сектор сапалық жағынан өз дамуының жаңа деңгейіне көтерілді, бұл Қазақстанға инвестициялық деңгей рейтингін берумен белгіленді: «Moody's Investors Services» халықаралық рейтингтік агенттігі 2002 жылғы 19 қыркүйекте шетел валюталарындағы облигациялар бойынша Қазақстанның кредиттік рейтингін «Ваа3» деңгейіне дейін көтерді.

Ұлттық Банк қызметінің 2003-2005 жылдарға арналған негізгі бағыттары. 2003 жылы Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Ұлттық Банкі негізгі мақсаттары инфляцияның және мемлекеттік бюджет тапшылығының төменгі деңгейін сақтай отырып, тауар өндірушілер үшін қолайлы бәсеке жағдайын және елдің төлем балансының тұрақтылығын қамтамасыз ете отырып тұрақты экономикалық өсуге қол жеткізу болып табылатын келісілген экономикалық саясат жүргізуді жалғастырады. Үкімет пен Ұлттық Банк бағамның ауытқуын сұранысқа және ұсынысқа байланысты негіздейтін теңгенің еркін өзгермелі айырбас бағамы режимін сақтауды көздеп отыр. Бұл қазақстандық тауарлардың сыртқы рынокта баға жөніндегі бәсекелестік қабілеттілігін сақтаға мүмкіндік береді. Ұлттық Банк айырбастау бағамының қалыптасуына араласпай, теңгенің айырбастау бағамының алыпсатарлық секірістерін болдырмауға қажетті жағдайда ішкі валюта рыногына барынша аз қатысуды жүзеге асырады.

Ақша-кредит саясатының негізгі мақсаты – 2003-2004 жылдары жылдық орташа инфляцияны 4-6% шегінде ұстау және оны 2005 жылға қарай 3-5%-ке дейін төмендету.

Ақша-кредит саясаты қаржы рыногының тұрақтылығын сақтауға, сақтандыру рыногын, бағалы қағаздар рыногын одан әрі дамытуға және банктік жүйені нығайтуға, банктердің экономиканың нақты секторын кредиттеуді одан әрі ұлғайтуға, сондай-ақ жинақтаушы зейнетақы жүйесін жетілдіруге жағдай жасауға мүмкіндік береді.

2003-2005 жылдары ақша-кредит саясатының негізгі құралдары ашық рынок операциялары, РЕПО операциялары сияқты және вексельдермен қайта есепке алу операциялары болады. 2003 жылы Ұлттық Банк РЕПО ставкасы және вексельдер бойынша есепке алу ставкалары сияқты өзінің ресми ставкаларын реттеуші ролін күшейту жөнінде шаралар қабылдайды және шын мәнінде оларға аз ғана оң қолдау көрсететін болады. Бұл 2004-2005 жылдары ақша-кредит саясатын инфляциялық таргеттеуге көшуге дайындық үшін база болады.

Ұлттық Банктің алтынвалюта резервтері тауарлар мен қызметтер импортын 3 айдан артық жабуды қамтамасыз ететін деңгейде ұсталады.

Ақша агрегаттарының күтілетін жылдық өсімі болжанып отырған экономикалық өсу қарқынымен бірдей болады. 2003 жылы ақша базасының 14-15%-ке (2004 жылы - 12-13%, 2005 жылы - 13-14%) және ақша массасы 22-23%-ке (2004 жылы - 16-17%, 2005 жылы - 15-16%) өсуі күтілуде.

Инфляцияның төмендеуі 2003 жылдың аяғына таман қайта қаржыландыру ставкасын жылдық 6-7%-ке, ал 2005 жылдың аяғына таман – 4,5-6%-ке дейін төмендетуге мүмкіндік береді. Бұл банктер үшін кредиттік ресурстардың құнын одан әрі төмендетуге индикатор болуы тиіс.

2003 жылы резиденттердің депозиттерінің өсуі 22-24%-ке (2004 жылы - 17-18%, 2005 жылы - 15-16%) және, тиісінше банктердің кредиттік қызметін кеңейту есебінен кредиттер көлемінің өсуі - 25-26%-ке (2004 жылы - 18-19%, 2005 жылы - 17-18%) күтілуде.

Қазақстан Республикасында резидент еместердің инвестициялық сападағы бағалы қағаздарына инвестицияларды валюталық реттеу режимін жеңілдетуге бағытталған валюта режимін ырықтандыру, шет елдерге тікелей инвестициялау операцияларын ынталандыру, сыртқы сауда операцияларын жүзеге асыру кезінде шектен тыс әкімшілік шектеулерді жою жалғаса түседі. Капитал ағындарына байланысты тәуекелдерді азайту үшін шоғырландырылған негізде пруденциалдық қадағалау жетілдіріледі, банктерде, жинақтаушы зейнетақы қорларында және сақтандыру компанияларында тәуекелдерді басқарудың ішкі жүйелері енгізіледі, қаржылық емес ұйымдар – ішкі валюта рыногының ірі қатысушылары тарапынан алыпсатарлықты бақылау және тоқтату тетіктері әзірленетін болады.

Қазақстан Республикасында валюта режимін ырықтандыру тұтастай алғанда үш кезеңде жүргізіледі. 2-ші кезеңнің бағдарламасы шамамен 2005 жылы басталады. Кезеңдердің уақытша шеңберлерін және валюта режимін одан әрі ырықтандырудың негізгі шарттарымен жасалатын басым операциялардың тізбесін анықтаған кезде бұдан бұрынғы алға қойылған

мақсаттарға қол жеткізілетін болады, төлем балансының жай-күйі және әлемдік тауар және қаржы рыноктарындағы жағдайлар келесі кезеңге өтудің қажетті алғышарттарын жасауы тиіс. Ырықтандыру 2007 жылғы 1 қаңтарда толық аяқталады.

Төлем балансы мен сыртқы борыш статистикасын қалыптастырудың халықаралық стандарттарына сәйкес елдің сыртқы борышының салыстырмалы өлшемдерін есептеу бойынша операцияларды статистикалық есепке алу мен методикалық тәсілдер жетілдірілетін болады.

Ұлттық Банктің 2003-2005 жылдардағы негізгі міндеттерінің бірі – қаржы рыноктарын одан әрі дамыту.

Ұлттық Банк банк секторын дамыту саласында банктерге тәуекелдерді басқару жүйесін енгізу және ағымдағы қадағалау, оның ішінде шоғырландырылған қадағалау әдістерін жетілдіру жөніндегі жұмысты жалғастырады, Сонымен бірге, жеке тұлғалардың салымдарына міндетті ұжымдық кепілдік беру (сақтандыру) жүйесі жетілдіріледі, сондай-ақ банк қызметінің айқын болу дәрежесі арта түсетін болады. 2004 жылғы 1 қаңтардан бастап жеке тұлғалардың салымдарына міндетті ұжымдық кепілдік беру (сақтандыру) жүйесінің қатысушы банктері ғана жеке тұлғалардың ақшасын және жинақтаушы зейнетақы қорларының активтерін салымға (депозитке) тарту мүмкіндігіне ие болады.

Сақтандыру рыногының инфрақұрылымын дамыту және оның кәсіби қатысушыларының (сақтандыру брокерлерінің, актуарийлердің және уәкілетті аудиторлардың) қызметін жандандыру жұмысы жалғастырылатын болады. Бағалы қағаздар рыногының кәсіби қатысушыларының түрлі санаттарының қызметіндегі тәуекелдерді сақтандыру тиісті түрде дамиды.

Міндетті сақтандырудың, атап айтқанда, олардың көпшілікті және әлеуметтік маңызды бар бағыттарын қамтитын, сондай-ақ кәсіби жауапкершілікке байланысты түрлерінің тізбесін кеңейту жоспарлануда.

Сақтандыру шарттары бойынша клиенттердің мүдделерін қорғау мақсатында сақтанушыларға (сақтандырылған пайда алушыларға) сақтандыру төлемдерін жүзеге асыруға кепілдік беретін Қор құру болжануда. Бірінші кезеңде ерікті сақтандырумен бірге, оның барлық басқа да түрлерін одан әрі кеңейте түсіп, міндетті сақтандырудың негізгі түрлері бойынша кепілдік беру болжанады.

2004 жылы қаржы рыногын қадағалау бойынша дербес бірыңғай реттеуші орган құру жоспарлануда, соның шеңберінде барлық қаржы институттарына оперативтік бақылау жасау және инвесторлардың құқықтары мен мүдделерін жан-жақты қорғау жүзеге асырылатын болады. Қаржылық қызмет көрсету конвергенциясының ұлғаюына және қаржылық ұйымдардың жұмыс істеуі үшін адал бәсекелестіктің шарттарын жасауға ерекше көңіл бөлінетін болады.

Бағалы қағаздар рыногын одан әрі дамыту «Акционерлік қоғамдар туралы» және «Бағалы қағаздар рыногы туралы» заң жобаларын қабылдауға мүмкіндік береді. Қазіргі кезде әзірленіп жатқан «Инвестициялық және пайлық қорлар туралы» заң кәсіби емес инвесторларды (ең алдымен халықты) қор рыногына инвестициялауға тарту үшін жағдай жасауға бағдарланған. Ипотекалық облигациялар, агенттік бағалы қағаздар, қысқа мерзімді

коммерциялық бағалы қағаздар және басқалар сияқты осындай қаржы құралдарын дамытуды ынталандыру жөнінде шаралар қабылданатын болады. Ұжымдық инвестициялауды дамыту мақсатында инвестициялық қорлардың қаржы құралдары бойынша алған және өз салымшыларына (акционерлеріне) төлеуге арналған кірістеріне екі рет салық салуды жою жоспарланып отыр. Сонымен қатар, инвестициялық портфельдерді түрлендіру бойынша ішкі инвесторлардың мүмкіндіктерін арттыру үшін жағдай жасалады.

Вексельдердің бірінші класты эмитенттерінің тізімін қалыптастыру бойынша (ұлттық компаниялардың есебінен сияқты, «орта буын» шаруашылық жүргізуші субъектілердің есебінен де), вексель айналысының нормативтік құқықтық базасын жетілдіру және вексель рыногының инфрақұрылымын жетілдіру бойынша жұмыс жалғастырылатын болады.

Ұлттық Банк ипотекалық кредиттеу мен құрылыс жинақ ақшасы жүйелерін дамытудың нормативтік және құқықтық базасын жетілдіре түсуді жоспарлап отыр. Ипотекалық кредиттердің тәуекелдерін сақтандыру жөніндегі компания құрылады.

Корпоративтік басқару жүйесін жетілдіру шеңберінде Акционерлік қоғамдардағы корпоративтік басқару жөніндегі ұсыныстарда және Бағалы қағаздар рыногының кәсіби қатысушылары этикасының нормаларында көрсетілген корпоративтік басқару нормаларын ескере отырып, бағалы қағаздар эмитенттерінің ішкі құжаттарының үлгі нысандарын әзірлеу басталатын болады.

Қор рыногы саласындағы қызметті жүзеге асыратын ұйымдарда корпоративтік басқару және тәуекелдерді басқару жүйелерін ұйымдастыру жөнінде ұсыныстар әзірлеу жоспарлануда, бұл әсіресе бағалы қағаздар рыногын инвестициялық басқаруды жүзеге асыратын ұйымдарға, және біртіндеп инвестициялық банк ретінде дамуға тиісті брокерлер-дилерлерге қатысты маңызы бар.

Қазақстан Республикасының Парламенті «Электрондық құжат және электрондық сандық қол қою туралы» көптен күтілген Қазақстан Республикасы Заңын қабылданғаннан кейін 2003 жылы бағалы қағаздар рыногы субъектілерінің уәкілетті органға беретін есептерінің, сондай-ақ акциялар эмиссияларының проспектілері мен борыштық бағалы қағаздар шығарылымының шарттарын электрондық нысанға көшіру жүзеге асырыла бастайтын болады.

Ұлттық Банк қызметі басымдықтарының бірі банктер мен сақтандыру (қайта сақтандыру) ұйымдарын қаржылық және азаматтық нормаларға сәйкес өткізілетін тарату кезінде олардың кредиторларының құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау болады. Осы міндетті іске асыру нормативтік құқықтық базаны одан әрі жетілдіруге, тарату комиссияларының қызметіне бақылауды күшейтуге және қолданылып жүрген заңдар шеңберінде тарату ісін жүргізуді қамтамасыз етуге бағытталған заң шығару тетіктері арқылы жүзеге асырылатын болады.

Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі 2003 – 2005 жылдар аралығындағы кезеңде Ұлттық Банктегі және қызметін реттеу мен қадағалау Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкіне жүктелген ұйымдардағы

бухгалтерлік есеп жүйесінің халықаралық қаржылық есеп беру стандарттарына көшу мақсатында өз қызметін мынадай бағыттарда жүзеге асыруды жоспарлап отыр.

2003 жылы екінші деңгейдегі банктердегі бухгалтерлік қызметтің қызметкерлерін қаржылық есеп берудің халықаралық стандарттарына оқыту жөнінде шаралар қабылданады, сондай-ақ сақтандыру (қайта сақтандыру) ұйымдарына арналған бухгалтерлік есеп есепшоттарының үлгі жоспары және сақтандыру қызметінің халықаралық стандарттарынан туындайтын талаптар ескеріле отырып сақтандыру саласындағы бухгалтерлік есептің стандарттары әзірленеді.

2004 жылы сақтандыру (қайта сақтандыру) ұйымдарында бухгалтерлік есепті автоматтандыру жөніндегі жұмыс басталатын болады, ал 2003-2007 жылдары Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкінде автоматтандырылған банктік пакет енгізу жөнінде шаралар қабылданатын болады.

Сонымен бір мезгілде жоғарыда көрсетілген кезең ішінде Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің және оның еншілес ұйымдарының, сондай-ақ қызметін реттеу мен қадағалау Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкіне жүктелген ұйымдардың бухгалтерлік есеп және қаржылық есеп жүйесін жетілдіру жөніндегі жұмыс тұрақты түрде жүргізілетін болады.

2003 жылы және одан кейінгі жылдары Ұлттық Банктің төлем жүйесі саласында микропроцессорлық карточкалар негізінде төлем карточкаларының Ұлттық банкаралық жүйесін енгізуге басты көңіл бөлінетін болады. Төлем карточкаларының Ұлттық банкаралық жүйесі карточка арқылы жалақы төлемдерін, әскери қызметшілер үшін ақшалай үлесті, зейнеткерлерге зейнетақыны және басқа адрестік төлемдерді, тауарлар мен қызмет көрсетудің кез келген түрлеріне ақы төлеу міндеттерін шешуге, кеден алымдары мен төлемдерін төлеу жағдайларын жақсартуға, салық органдарының салықтар мен төлемдерді жинауын, медициналық қызметтің есебін жүргізу және т.б. оңтайландыруға мүмкіндік береді. Бұл халыққа және сауда-сервистік кәсіпорындарына қызмет көрсету жөніндегі бірыңғай төлем кеңістігін құруды, халықтың қолындағы қолма-қол ақша массасын қолма-қол төлем жасалмайтын айналымға тартуды білдіреді.

Ұлттық Банк алдағы 3 жылдың ішінде ЕурАзЭО елдерінің орталық банктерімен бірлесіп ЕурАзЭО елдерінің жалпы төлем жүйесін ұйымдастыру жөніндегі және қаржы рыногы интеграциясының басқа бағыттары бойынша жұмыстар жүргізуді жалғастырады.

2003-2005 жылдарға арналған АКС-ның негізгі
көрсеткіштерінің болжамы

	2001 (бағалау)	2002	2003	2004
Инфляция				
жылына орташа, %	6	4-6	4-6	3-5
Қайта қаржыландыру ставкасы				
жыл аяғында	7,5	6-7	5-6,5	4,5-6
Жалпы алтынвалюта резервтері				
млн. АҚШ долл.	3008	3355	3541	3673
өзгеруі %-пен	16	11,5	5,5	3,7
Ақша базасы				
млрд.теңге	207	237	268	304
өзгеруі %-пен	18,1	14,8	12,9	13,9
Ақша массасы				
млрд.теңге	707	865	1008	1168
өзгеруі %-бен	22,7	22,4	16,6	15,9
Резиденттердің банк жүйесіндегі депозиттері				
млрд.теңге	544	671	788	910
өзгеруі %-пен	22,3	23,3	17,4	15,5
Банктердің экономикаға кредиттері				
млрд.теңге	614	767	905	1059
өзгеруі %-пен	25,3	25	18,0	17,0
Жеке тұлғалардың мерзімді теңгелік депозиттері бойынша сыйақының орташа алынған ставкасы, %	9,5	8,5	7,5	7
Заңды тұлғалардың теңгелік кредиттері бойынша берілген сыйақының орташа алынған ставкасы, %	15,5	14,5	13,0	11,5